

Надія Кулеша

ЛОЗАННІСЬКА ГАЗЕТА «L'UKRAINE» (1915—1921 pp.):
«ЄДИНА ТРИБУНА ПОЗА МЕЖАМИ ЦЕНТРАЛЬНИХ ДЕРЖАВ,
З ЯКОЇ ЧУЖИНЦІ МОГЛИ ІНФОРМУВАТИСЬ
ПРО ПОЛІТИЧНІ ЗМАГАННЯ УКРАЇНЦІВ»

Розглянуто умови функціонування українського франкомовного часопису «L'Ukraine», його тематичне наповнення, редакторський та авторський склад.

Ключові слова: Україна, українське питання, популяризація, пропаганда, інформація, преса.

Rassмотрены условия функционирования украинского франкоязычного издания «L'Ukraine», его тематическое наполнение, редакторский и авторский состав.

Ключевые слова: Украина, украинский вопрос, популяризация, пропаганда, информация, пресса.

The article deals with the conditions of functioning of the Ukrainian French-language newspaper «L'Ukraine», its content, editorial and author's staff.

Key words: Ukraine, Ukrainian issue, popularization, propaganda, information, press.

З початком Першої світової війни, коли на хвилі оптимістичних настроїв щодо реалізації ідеї незалежної держави українська політична еліта розгорнула освідомлюючу діяльність в Європі, найважче було організувати пропаганду українського питання у Франції — традиційного прихильника Російської імперії, тому франкомовний світ дізнавався про Україну та українське питання зі швейцарських теренів, хоча й тут виникало чимало неподоланих перешкод. Зокрема, 1916 р. французький уряд на знак солідарності зі своїм союзником, Росією, заборонив розповсюдження на території Франції журналу «La Revue Ukrainienne»*, а українське питання взагалі оминав [8, с. 256; 10].

---

* Цей журнал у Лозанні під егідою «Союза визволення України» «популяризував українське питання шляхом цілісного інформування про українську історію та літературу» [15] — за редакцією Артура Зеліба (у 1915 р.) та Євгена Бачинського (у 1915, 1917 pp.).

У вступній статті українського франкомовного видання «L'Ukrainé», перше число якого побачило світ 15 червня 1915 р. у Лозанні (Швейцарія), зазначалося, що новий часопис покликаний інформувати усіх зацікавлених долею українського народу. Редакція заявляла, що не виражає поглядів жодної з партій, які існують в Україні, а своїм завданням бачить роз'яснення іноземцям, погано інформованим про Україну загалом, про глибокі і складні рухи, які відбуваються у житті народу, його роз'єднаність у межах двох імперій, подвійність характеру національного життя. Редакція наголошувала на тому, що, хоча з початком війни Україна постійно фігурувала у заголовках світових газет, мало хто знав про проблеми й прагнення її народу. «Було б серйозною помилкою ігнорувати великий народ, який уже прокинувся, його незліченні сили. [...] Ми будемо висвітлювати різні прояви національного життя України, сподіваючись пояснити читачам душу нашого народу, роз'яснити його прагнення до свободи. Сподіваємося, що наші публікації будуть читати впливові люди, люди з влади, щоб запобігти небезпечних результатів для українського національного відродження» (Lausanne, le 1er juin 1915 [Лозанна, 1 червня 1915 р.]. — 1915. — № 1).

Редакція повідомляла, що контактує з національними організаціями консервативного, поміркованого і соціалістичного напрямів як у підросійській, так і в підавстрійській Україні, а на себе брала зобов'язання слугувати засобом зв'язку між Україною та зовнішнім світом.

До заснування часопису були причетні кілька визначних особистостей, які офірували свої знання, талант, зв'язки та кошти на здобуття української державності. У вихідних даних газети вказувався лише В. Степанківський як видавець, редакція ж опублікувала список своїх співробітників, що працювали у часописі від часу його заснування, у ювілейному, п'ятдесятому, номері від 16 травня 1918 р.: засновник — Володимир Степанківський, редактори — Євген Бачинський, Олександр Коваленко, граф Михайло Тишкевич (Notre cinquantième numéro [Наше п'ятдесяте число]. — 1918. — № 50). Проте вже у № 52 на прохання М. Тишкевича було опубліковано спростування щодо його участі у виданні як редактора — граф наполягав на тому, що упродовж двох років був звичайним співробітником часопису (Une rectification [Уточнення]. — 1918. — № 52).

Видавець «L'Ukraine» Володимир Степанківський* 1915 р. приїхав до Лозанни, де заснував Українське інформаційне бюро. Завдяки особистим знайомствам із низкою впливових діячів країн Антанти та європейських журналістів він мав змогу забезпечувати видання актуальною інформацією з багатьох авторитетних джерел [9].

Дмитро Донцов згадував, що часопис видавався коштом графа М. Тишкевича [2, с. 643], який плідно працював на ниві утвердження української державності та популяризації української справи у світі. «В часи великої війни Швейцарія стала неутраляльним місцем, де стикалися мешканці ворожих держав. Під тим оглядом була Швейцарія незвичайно важним постом і для українців, уможливаючи їм впливи коли не на біг подій, то на формовання громадської думки не тільки самої республіки, але й сусідніх з нею країн. В тій цілі гр. М. Т. уживає не тільки своїх широких знайомств з політично або товарисько впливовими постатями Франції, Англії й Німеччини, але й видаючи згаданий вище тижневик *L'Ukraine*, в той час — поза межами центральних держав — єдину трибуну, з якої чужинці могли інформуватись про політичні змагання українців» [2, с. 645].

Упродовж 1915—1916 рр. часопис редагував Олександр Коваленко** — український громадсько-політичний діяч, колишній член екіпажу легендарного панцерника «Великий Князь Потемкин-Таврический», єдиний з офіцерів, що підтримав повстання моряків у

---

* У 1911—1913 рр. провадив інформаційну діяльність на підтримку українського національного руху у Лондоні, подавав до британської преси статті української тематики. 1913 р. разом із Джорджем Раффаловичем та Маркіяном Меленевським заснував «Український комітет» у Лондоні з метою популяризувати у Великобританії політичні, економічні, соціальні, літературні, музичні та наукові питання, що стосуються України.

** На початку 1917 р. О. Коваленко повернувся в Україну, став членом Української Центральної Ради, очолив департамент морської освіти в Міністерстві морських справ УНР. Завдяки його зусиллям понад 20 кораблів Чорноморського флоту підняли прапори УНР. Серед них — панцерник «Потемкин», що ввійшов до складу Українського військово-морського флоту та змінив назву на «Борець за свободу». Деякий час він продовжував працювати на цій посаді і за часів Гетьманату П. Скоропадського, але після заборони у відомстві української мови морським міністром Максимовим подав у відставку.

Упродовж 1919—1922 рр. служив в Українській дипломатичній місії Української Народної Республіки: був консулом УНР у Стамбулі, Женеві та Парижі; восени 1920 р. був секретарем делегації УНР на асамблеї Ліги Націй у Женеві [5, с. 121].

1905 р. [3; 7], який, опинившись у вимушеній еміграції, досконало вивчив кілька європейських мов, брав участь у підготовці низки українських еміграційних видань.

Одним із редакторів часопису «L'Ukraine» був також Євген Бачинський (на нашу думку, після червня 1917 р.)^{*} — відомий політичний та церковний діяч, журналіст і дипломат.

Редакція видання, ставлячи своїм завданням розширення кола прихильників національного визволення України у франкомовній Європі, вміщувала на його сторінках матеріали, які різноаспектно представляли українське питання, насамперед акцентуючи політичну складову. Проблему взаємин із Францією висвітлював Василь Щурат (*Relations franco-ukrainiennes* [Франко-українські відносини]. — 1915. — № 1; підп.: Wassyl Szczurat). У публікаціях розглядалися пов'язані з українським питанням зміни в діяльності урядових структур Російської та Австро-Угорської імперій, у межах яких перебували тоді етнічні українські землі, а після завершення Першої світової війни — в нових державних утвореннях. Дискусію щодо національної приналежності і мови коментувалося у публікаціях «A la Douma» [«В Думі»] (1915. — № 4), «Le côté politique de l'offensive russe» [«Політична сторона російського наступу»] (1916. — № 11) (реферат статті М. Едмонда Прива́ (M. Edmond Privat) із «*Querre mondiale*» про агресію російських військ у Галичині) та «Les Russes en Galicie» [«Росіяни в Галичині»] (1916. — № 12); обговорювалося питання анексії Галичини («*Les Ukrainiens contre l'annexion de la Galicie á la Pologne*» [«Українці проти анексії Галичини з Польщею»] (1917. — № 20) та перебіг перемовин у Брест-Литовську («*Le traité de Brest*» [«Брестський договір»] (1918. — № 40); висвітлювалося нові соціальні та національні реалії після встановлення більшовицької влади в Україні та Росії («*La lutte des paysans*» [«Боротьба селянства»] (1920. — № 115).

У матеріалах рубрики «Faits Divers» [«Різні факти»], здебільшого підписаних В. У. Р. (Українське пресове бюро) (1915. — № 1—4), українське питання розглядалося у контексті актуальних суспільно-політичних подій на теренах Росії та Австро-Угорщини. Зокрема, у

---

^{*} У червні 1917 р. вийшов останній номер часопису «La Revue Ukrainienne» (редакційний комітет видання очолював Є. Бачинський) [6, с. 23, 24].

першому числі видання під цією рубрикою було вміщено ґрунтовну статтю про стан української справи у підавстрійській Україні «Русини Галичини і Буковини» (1915. — № 1), де увага акцентувалася на таких темах, як: «Le Conseil général» [«Генеральна рада»], «Les légionnaires ukrainiens» [«Українські легіонери»], «L'action informative» [«Інформаційна акція»], «L'Action diplomatique» [«Дипломатична акція»].

У добірці матеріалів («La révolution russe et les Ukrainiens d'Autriche» [«Російська революція та українці Австрії»], «La Révolution russe et la representation parlementaire des Ukrainiens d'Autriche» [«Російська революція і парламентська репрезентація українців Австрії»]) (1917. — № 8) розглядалися ймовірні шляхи вирішення українського питання, зокрема, увага зосереджувалася на його баченні українськими емігрантськими колами у Європі.

Для ширшого ознайомлення з Україною в часописі друкувалися різноманітні тематичні матеріали, які містили різноаспектну інформацію — географічну, етнографічну, регіональну тощо (Les Ruthenes de Galicie et de Bukovine [Українці Галичини та Буковини]. — 1915. — № 1; L'importance de l'Ukraine [Значення України]. — 1916. — № 10; En Volhynie [На Волині]. — 1916. — № 11; La Bukovine [Буковина]. — 1916. — № 13; підп.: M. Joutchenko).

Подаючи розгорнуту картину політичних, соціальних та культурних подій в Україні, редакція друкувала також аналітичні матеріали відповідної тематики про ситуацію у державах, які межували з Україною, постійно висвітлювала відносини України з європейськими країнами (Les Allemands et l'Ukraine [Німеччина та Україна]. — 1916. — № 9 (зреферована стаття Пауля Порбха); La Situation en Russie [Ситуація в Росії]. — 1916. — № 10; Roumanie, Ukraine et Pologne [Румунія, Україна та Польща]. — 1916. — № 16; L'Ukraine et la Finlande [Україна та Фінляндія]. — 1917. — № 8; Bessarabie et Crimée [Бессарабія та Крим]. — 1918. — № 45; La Pologne et l'Ukraine [Польща і Україна]. — 1920. — № 116; ін.).

Особливу увагу в часописі було приділено створенню 1916 р. в Лозанні Спільки неросійських народів Росії, яка стала попередником прометеївського руху. Метою Спільки визначалося остаточне знищення російського імперіалізму шляхом поділу держави на складові частини, що сприяло б визволенню неросійських народів.

Зокрема, було опубліковано меморандум про релігійне, культурне та соціально-економічне поневолення неросійських народів Росії, прийнятий на зустрічі, яка відбулася 9 травня 1916 р. у Стокгольмі, і надісланий президенту США Вудро Вільсону (від української сторони меморандум підписав Д. Донцов) (*La Ligue des Allogènes** [Ліга алогенів]. — 1916. — № 9). Публікація відкритого послання Спілки отримала широкий резонанс не лише в США, а й у країнах Антанти, де звернули увагу на проблему «малих» народів Росії і дійшли висновку про доцільність підтримувати їх у боротьбі проти центральної влади [1].

У виданні особлива увага приділялася оглядам суспільно-політичних та соціально-економічних подій на сусідніх з Україною територіях, чому слугувала рубрика «*Les autres peuples de Russie*» [«Інші народи Росії»], яка в № 8 за 1917 р., зокрема, містила інформацію про національний рух серед російських мусульман («*Les peuples musulmans en Russie*» [«Мусульманські народи в Росії»] (підп.: *Un Musulman*), на балтійських теренах («*La République d'Estonie*» [«Республіка Естонія»], «*La situation politique future de la Finlande*» [«Політичне майбутнє Фінляндії»]), у Білорусі («*En Russie Blanche*» [«У Білій Росії»]).

На революційні події в Росії та Україні 1917 р. часопис відгукнувся низкою заміток, об'єднаних під рубрикою «*La révolution Russe et l'Ukraine*» [«Революція в Росії та Україні»], яка функціонувала у № 7—12, пропонуючи увазі читачів різноаспектні матеріали про трансформацію післяреволюційного суспільства, як спираючись на аналітику власних авторів, так і подаючи точки зору іноземної й української преси на ці проблеми («*Le fédéralisme et les Ukrainiens*» [«Федералізм та українці»], «*L'indépendance de l'Ukraine*» [«Незалежність України»], «*L'organisation de l'union paysans ukrainiens*» [«Організація спілки українських селян»], «*Congres national ukrainien*» [«Український національний конгрес»] (1917. — № 8). «*Vers l'autonomie complète*» [«На шляху до повної автономії»]

---

* Спілка неросійських народів Росії (Ліга неросійських народів Росії), створена у березні 1916 р. у Швейцарії, до якої увійшли представники українського, польського, білоруського, грузинського, фінського, прибалтійських та мусульманських народів царської Росії. Видавець «*L'Ukraine*» В. Степанківський був одним з ініціаторів створення цієї Ліги, надалі разом з Д. Донцовим активно співробітничав із нею.

(1917. — № 13) — під таким мотто і з портретними зображеннями гетьманів Петра Дорошенка та Івана Виговського вийшов № 13 від 21 липня, в якому був опублікований Перший Універсал Української Центральної Ради («La manifeste de la Rada Ukrainienne» [«Маніфест Української Ради»]). Розвиток революційної ситуації в Україні коментувала добірка матеріалів п. н. «Le réveil politique l'Ukraine» [«Політичне пробудження України»] (1917. — № 14). Власне у цей час стався інформаційний прорив у французькій пресі стосовно українського питання, про що свідчила публікація, яка містила цитування відомих французьких політиків та журналістів (Opinion de la Presse française sur l'autonomie de l'Ukraine [Думки французької преси про автономію України]. — 1917. — № 14).

Тоді ж у газеті з'явилася рубрика «Nouvelles de l'Ukraine» [«Новини з України»], яка функціонувала впродовж року і переважно виходила з поміткою «Service d'information du Bureau Ukrainien» [«Інформаційна служба Українського бюро»].

Для налагодження контактів з Українською Центральною Радою видавець часопису В. Степанківський у липні 1917 р. через Німеччину і Швецію виїхав до Росії, однак був заарештований у Петербурзі і вийшов на волю лише завдяки більшовицькому перевороту у жовтні того ж року. Він одразу ж виїхав до Великобританії із наміром одержати підтримку британського уряду для УНР. У січні 1918 р. повернувся до Швейцарії, звідки поїхав в Україну, де мав можливість спостерігати утвердження Української Держави Гетьмана Павла Скоропадського. У липні 1918 р. знову повернувся до Швейцарії, де до жовтня 1920 р. продовжував спроби домогтися визнання незалежності України від британського уряду [12].

Упродовж усього періоду існування часопису постійно працювали «новинникарські» рубрики, які ознайомлювали з актуальними подіями як українського життя, так і життя зовнішнього світу: «Faits divers» [«Новини»], «Dernières nouvelles» [«Останні новини»] (від № 13 за 1917 р.); огляду преси слугувала рубрика «Revue de la presse» [«Огляд преси»] (подавалися аналітичні огляди іноземних газет та журналів, акцентовані передовсім на українській проблематиці, інколи авторські (наприклад: Edmond Privat; D.), яка почала функціонувати від кінця 1916 р.

10 серпня 1916 р. граф М. Тишкевич заанонсував публікацію низки історичних документів, які мали дати обґрунтоване спрос-

тування численних заяв у тогочасній польській, російській, румунській, французькій пресі щодо «неіснування української нації, яка була сфабрикована німцями та австріяками». Він наголошував: часопис «скористається цією можливістю, щоб раз і назавжди зупинити сумну практику заперечення існування української нації нашими недоброзичливцями, які на відміну від Вольтера, Байрона, В. Гюго, П. Меріме, А. Рамбо... які знали Україну», користуються вигаданими і непідтвердженими фактами (Documents sur l'Ukraine [Документи про Україну]. — 1916. — № 11; підп.: М. К.). Відтак у № 11 за 1916 р. була започаткована рубрика «Documents historiques» [«Історичні документи»], під якою вміщувалися матеріали відповідного змісту, що стосувалися історії як України, так і сусідніх держав (дипломатичні ноти, церковні документи, декларації, укази найвищої влади тощо). Метою цих публікацій було підтвердження тягlosti української державності та боротьби українського народу за неї: «Discours adressé à Sa Majesté Suédoise par l'Illustrissime Hetman Orlik, après son élection et sa confirmation» [«Звернення Його Шведської Величності до прославленого гетьмана Орлика після його обрання і затвердження»]; «Diplôme de protection suédoise pour l'Hetman, l'Armée Zaporogue et la Nation Ruthène (10 mai 1710)» [«Грамота про підтримку гетьмана, Запорізького війська та нації рутенської (від 10 травня 1710 р.)»] (1916. — № 12); «Charte du Roi Ladislas (1434)» [«Статут короля Владислава (1434)»], «L'élection du dernier Hetman, le 22 fevrier 1750» [«Обрання останнього гетьмана, 22 лютого 1750 р.»] (1916. — № 14); «Déclaration de la noblesse ruthène uniate (1598)» [«Декларація уніатської русинської знаті (1598)»] (1917. — № 3); «Ukase du conseil secret de l'empire russe» [«Указ таємної ради Російської імперії»] (1917. — № 4); «Déclaration du peuple et de l'armée ukraïniens en réponse à la question de l'hetman Bohdan Chmielnicki s'ils veulent et désirent se soumettre au protectorat du tsar de Moscovie» [«Декларація народу і української армії у відповідь на питання про гетьмана Богдана Хмельницького, якого хочуть представити протекторатом московського царя (1654)»] (1917. — № 6/7); ін.

1919 р. світ побачила брошура М. Тишкевича «Documents historiques sur l'Ukraine et ses relations avec la Pologne, la Russie et la Suède (1569—1764)» [«Історичні документи про Україну та її відносини з Польщею, Росією і Швецією (1569—1764)»], де за допо-

могою документів і карт, які зберігалися в архівах Ватикану, автор довів, що європейські мандрівники та географи XV і XVI ст. трактували Росію (Московію), Польщу та Україну як різні країни [14, с. 187], населені народами з відмінними мовами і традиціями.

Окрім співпраці з часописом «L'Ukraine», М. Тишкевич друкував свої статті у багатьох провідних європейських виданнях різними мовами, поширюючи інформацію про українську проблему у світі, зокрема у франкомовних часописах «Les Journal des Nationalités», «L'Atheneum», «Le Journal de Genève» [14, с. 187, 189]. Особливо резонансними були його публікації стосовно окупації Галичини царською армією, справи Холмщини, про утиски національно-культурного життя українців поляками у цьому регіоні і т. ін. Реагуючи на полеміку у пресі, викликану цими статтями, «роздратовані польські представники у зв'язку з цим писали, що «Україну видумав Тишкевич» [12, с. 252]. Поряд із публіцистичною діяльністю граф Тишкевич активно працював на дипломатичній ниві [13; 14], зокрема, був головою української делегації на Паризькій мирній конференції, заради цієї роботи та з особистих міркувань 1917 р. відійшов від тісної співпраці з часописом.

Пропагуючи українське питання, редакція не лише послугувалася власними матеріалами, а й зверталася до публікацій у європейській пресі (La question de l'Ukraine [Українське питання]. — 1915. — № 3; підп.: J. El. David (передрук із «Gazette de Lausanne»); La question polono-ruthène [Польсько-рутенське питання]. — 1915. — № 8 (передрук із «La Tribune Polonaise»); La question ukrainienne [Українське питання]. — 1916. — № 13; ін.).

Від березня 1918 р. огляд останніх подій, скомпонований як із власних міркувань, так і з цитувань резонансних публікацій європейської преси, подавався на першій сторінці п. н. «Bulletin» [«Інформаційний бюлетень»].

З початком 1918 р. у «підвалі» видання вміщувалася рубрика «Feuilleton» [«Фейлетон»], у якій час від часу друкувалися злободенні авторські публіцистичні матеріали (наприклад: «Berestie (Brest-Litovsk)» [«Берестя (Брест-Литовськ)»]) (1918. — № 39; підп.: E. Batchinsky).

У часописі докладно висвітлювалася діяльність представників влади обох українських республік на Паризькій мирній конференції,

їй був присвячений спеціальний додаток до № 101 за 1919 р. п. н. «Documents diplomatiques» [«Дипломатичні документи»]. Серед інших були опубліковані: нота С. Петлюри та В. Темницького (тодішнього міністра закордонних справ Директорії) Раді Чотирьох про вторгнення Армії Галлера; нота Г. Сидоренка президенту Паризької мирної конференції; лист Г. Сидоренка до прем'єр-міністра Франції Ж. Б. Клемансо; звернення до президента Паризької мирної конференції «A propos de l'armistice!» [«Щодо перемир'я»], підписане М. Лозинським, представником Державного Секретаріату Західно-Української Народної Республіки щодо українсько-польського перемир'я; нота голови Ради державних секретарів Української Національної Ради Сидора Голубовича і текст його радіотелеграми до Великої Четвірки про вторгнення армії Галлера в Галичину.

Редакція часопису ознайомлювала читачів з особливостями економіки України. Зокрема, про стан кооперативного руху в Україні повідомляла стаття «La coopération Ukrainienne (Exposé présenté par M. Isaevitch, délégué de l'Union centrale des coopératives à la Conference coopérative et neutre à Paris le 27 juin 1919)» [«Українська кооперація (Презентація пана Ісаєвича, делегата Центральної спілки кооперативів та кооперативних конференції у нейтральних країнах, Париж 27 червня 1919 р.)»] (1919. — № 102, 103), доповнюючи постійно діючу рубрику «Економічна та фінансова хроніка». Євген Бачинський, що підписувався як повним іменем, так і криптонімом Е. В., опублікував у часописі ґрунтовне економічне дослідження «La part de l'Ukraine dans budget Russe» [«Частка України в бюджеті Росії»] (1919. — № 85—91, 93, 95; підп.: Е. В.).

Констатуючи активізацію повстанського руху в Україні, автор у статті «La situation militaire» [«Військова ситуація»] (1920. — № 115) подавав докладні відомості про українські військові формування, їхніх керівників — отаманів Зеленого, Ю. Тютюнника, О. Волоха, Н. Махна, командувача М. Омеляновича-Павленка. Помітну увагу у часописі приділялося отаманові Зеленому, зокрема, його життю та діяльності присвячено нарис «Qui fut l'énigmatique ataman Zelenu?» [«Яким був таємничий отаман Зелений?»] (1920. — № 115).

Частина газетної площі відводилася під матеріали культурної тематики. Від перших чисел часопису М. Тишкевич почав ознайомлювати читачів з українським мистецтвом (L'Art Ukrainien [Україн-

ське мистецтво]. — 1915. — № 2—3; підп.: М. К.), згадуючи також українських вельмож (Titres officiels des souverains ruthènes [Офіційні титули рутенських володарів]. — 1915. — № 3; підп.: М. К.). Пісенній культурі України присвячено статтю французького історика Альфреда Рамбо «Les Chansons de l'Ukraine» [«Пісні України»] (1915. — № 3—4; підп.: A. Rambaud; Alfred Rambaud). Про музейні скарби йшлося у статті «Les Musées ukrainiens» [«Українські музеї»] (1916. — № 11; підп.: G. R. L). Упродовж 1916—1917 рр. (починаючи від № 12) М. Тишкевич постійно подавав до часопису матеріали під загальною назвою «La littérature ukrainienne» [«Українська література»]. Зокрема, у № 8 за 1917 р. опубліковано 12-ту частину публікації п. н. «Ivan Franko (1856—1916)» (підп.: М. К.). Монографічно ця праця з'явилася у Берні 1919 р. [4], ставши першим виданням французькою мовою, присвяченим загальній характеристиці українського письменства. Спираючись на дослідження С. Єфремова, М. Грушевського та ін., автор ознайомив франкомовного читача з історією української літератури від часів Київської Русі до початку ХХ ст. Стан початкової освіти в Україні в історичному зрізі висвітлив автор статті «Instruction primaire en Ukraine» [«Початкова освіта в Україні»] (1916. — № 12; підп.: А. К. (очевидно, Олександр Коваленко). Публікації етнографічного та мовознавчого змісту характеризували ідентичність української нації (Trois types nationaux [Три національних народних типи]. — 1919. — № 99—100; підп.: prof. Vladimir Antonovitch (передрук статті В. Антоновича із львівського часопису «Правда» за 1888 р.); La langue ukrainienne a la lumière de la politique [Українська мова у світлі політики]. — 1919. — № 101, 102; підп.: prof. Tymtchenko).

Традиційна для української преси шевченкіана у газеті представлена, зокрема, статтями: «Le plus grand poète de l'Ukraine» [«Видатний поет України»] (1916. — № 9); «La poète national de l'Ukraine» [«Національний поет України»] (1917. — № 5; «Taras Chevtchenko. En souvenir de son anniversaire» [«Тарас Шевченко. В пам'ять про його день народження»] (1918. — № 40; підп.: Edmondo Peluso).

Публікації історичної тематики представлено статтями: «Figures du passe» [«Діячі минулого»] (1915. — № 1—2) (доповнено ілюстраціями); «L'Aristocratie ruthène» [«Рутенська аристократія»]

(1915. — № 4; підп.: С. De В.) (ілюстрована портретними зображеннями князів Дмитра Вишневецького, Віктора Кочубея, інших діячів; текст згруповано за етнографічними українськими регіонами); «La dynastie lithuanienne» [«Литовська династія»] (1915. — № 4); «L'Ukraine Cosaque» [«Козацька Україна»] (1915. — № 6; підп.: S. Padolien); «Mazeppa: la légende et l'histoire» [«Мазепа: легенда та історія»] (1915. — № 7; 1916. — № 8; підп.: Vicomte E. M. de Vogüe); «Notes héraldiques» [«Геральдичні примітки»] (1916. — № 17); ін. Під загальним заголовком «Pages du passe» [«Сторінки з минулого»] була вміщена стаття «L'abolition de l'autonomie de l'Ukraine» [«Скасування автономії України»] (1915. — № 5; 1916. — № 17, 18), написана В. Липинським для часопису.

Під рубрикою «Pages d'histoire» [«Сторінки історії»] вміщувалися тематичні матеріали, зокрема: «L'annexion de la Volhynie à la Pologne» [«Анексія Волині Польщею»] (1916. — № 17), «L'abolition de l'autonomie de l'Ukraine» [«Скасування автономії України»] (1916. — № 18).

Необхідно зазначити, що франкомовний часопис «L'Ukraine» до Франції потрапляв з великими труднощами, оминаючи численні перешкоди; обмеження інформування щодо України, а також розповсюдження цього видання були зняті лише після 1917 р. [8, с. 256].

У листі невідомому адресату від 26 березня 1918 р. редакційна колегія повідомляла, що кардинальні зміни міжнародного становища України, утвердження незалежної держави зобов'язують перетворити газету від № 41 на щотижневу і відкорегувати її програму — «з органу пропаганди стати органом для надання точної інформації про політичні питання нашої (української. — Н. К.) внутрішньої і зовнішньої політики, а також економічної ситуації, фінансового і військового становища нашої країни». З огляду на дефіцит паперу редакція змушена була зменшити обсяг видання до двох сторінок проти попередніх чотирьох—восьми. Відтоді у газеті більше не вміщувалися літературні, мистецькі та історичні матеріали, вся площа відводилася під публікації задекларованої тематики, «L'Ukraine» стала суто політичним виданням.

Натомість у газеті з'явилися нові рубрики: «Chronique économique et financière» [«Економічна та фінансова хроніка»], «Situation militaire» [«Воєнний стан»], «Revue industrielle et commerciale»

[«Огляд промисловий та комерційний»], «Actualites» [«Новини»], «Correspondance» [«Листування»], «Nécrologie» [«Некролог»], «Lettre de Leopold» [«Листи зі Львова»] (її вів Михайло Лозинський, більшість матеріалів підписані: Michel Lozynsky). Тоді ж на сторінках видання почала друкуватися реклама українською мовою.

Від середини 1918 р. часопис поповнився рубриками: «Petites nouvelles» [«Дрібні новини»], «Nouvelles de Kiev» [«Новини з Києва»], «Nouvelles de pays» [«Новини з батьківщини»], час від часу — «Chronique du pays» [«Хроніка батьківщини»]. З вересня 1918 р. епізодично функціонувала рубрика «Lettre de Paris» [«Листи з Парижа»].

1919 р. видання збагатилося рубриками: «Chronique des événements» [«Хроніка подій»], «Chronique internationale» [«Міжнародна хроніка»] та «Documents» [«Документи»], під якою публікувалися різноманітні офіційні матеріали, що стосувалися діяльності українських державних служб. 1920 р. у газеті функціонувала рубрика «Chronique» [«Хроніка»], що містила короткі повідомлення про події в Україні, Польщі, Росії.

На останній сторінці часопису розміщувалися рубрики: «Bibliographie» [«Бібліографія»] (діяла від кінця 1918 р.), «Livres et journaux reçus par la rédaction» [«Книги й газети, отримані редакцією»], «Lettres à la Rédaction» [«Листи до редакції»]. Також тут подавалася рекламна інформація, зокрема під рубриками: «Vient de paraitre» [«Вийшли з друку»]; «Pour les victimes de la guerre en Ukraine» [«Для жертв війни в Україні»] (перелік жертводавців і суми їхніх офір) (у роки війни); «On peut s'abonner à «L'Ukraine» dans les libraries et agences suivantes...» [«Щоб підписатися на «Україну» в книжкових магазинах і таких агентствах...»] (списки адрес в Україні, Росії, Австрії, США, Канаді, Швейцарії); «Publications de la Rédaction de l'Ukraine» [«Публікації редакції «України»], анонси українських часописів тощо.

Серед інших іменитих авторів до часопису дописували Модест Левицький (підп.: Modest Levitski), Михайло Лозинський (підп.: Dr. Michel Lozynsky), В. Пачовський, автори під псевдонімами: Memor, Rurik, Charles, NAMOR та ін., інколи подавав під публікаціями своє ім'я (W. Stepankowski, S. Podolianyn) видавець часопису В. Степанківський.

Загалом, часопис виходив неритмічно. Останній номер (№ 123) від 24 грудня 1920 р. вийшов з оптимістичною передо-вицею «L'Ukraine sera...» [«Україна буде...»], після чого настала п'ятимісячна перерва до 1 червня 1921 р., коли з'явився № 124, в якому редакція підбивала підсумки шестирічної роботи і ділилася своїми планами щодо майбутньої діяльності. Вона акцентувала, що за шість років видавання української газети в Лозанні докорінно змінилося все, що стосувалося України: український народ і світ навколо нього — на руїнах Росії та Австрії піднялася невідома до того часу незалежна держава, визнана світом, і, хоча через низку несприятливих зовнішніх та внутрішніх обставин не вдалося реалізувати національну ідею у всій масштабності, незважаючи на невтішну ситуацію з українською державністю на той час, «наша справа врешті-решт перемаже» («Il y a six ans...» [«Шість років...»]).

Однак це був останній номер видання. У листі від 2 серпня 1922 р. В. Степанківський писав невідомому адресату: «...маємо честь повідомити Вам, що наше видання «L'Ukraine» перестало виходити від № 124. Ми сподіваємося, що ця перерва носить тимчасовий характер, але ми нічого не можемо сказати надалі щодо цієї теми...».

1. Греков Б. И. Национальный аспект внешней политики Германии в годы Первой мировой войны (Лига нерусских народов России) / Б. И. Греков // Первая мировая война. Пролог XX века. — М., 1998. — С. 419—431.
2. [Донцов Д.]. Гр. Михайло Тишкевич. 3 листів (1915—1930) // Вістник. — Львів, 1939. — Т. 3, кн. 9. — С. 643, 645, 649—650.
3. Іванущенко Г. М. Олександр Коваленко: штрихи до історичного портрета / Г. М. Іванущенко // Сумський історико-архівний журнал. — 2010. — № 10/11. — С. 233.
4. Кравець Я. Іван Франко у франкомовних перекладах і критиці / Ярема Кравець // Українське літературознавство : зб. наук. пр. — Львів, 2006. — Вип. 68. — С. 199.
5. Кулеша Н. Коваленко Олександр Михайлович / Н. Кулеша // Українська журналістика в іменах : матеріали до енциклопед. слов. — Львів, 2013. — Вип. 19. — С. 119—123.
6. Кулеша Н. Преса Союзу визволення України іноземними мовами (1914—1917 рр.) / Надія Кулеша // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства. — Львів, 2011. — Вип. 1(19). — С. 11—27.
7. Кулиняк Д. Невідомий «Потемкин» / Данило Кулиняк // Військо України. — 2009. — № 6. — С. 40.

8. Луняк Є. Вивчення життя та наукової спадщини Михайла Грушевського українськими істориками у Франції / Євген Луняк // Українознавчий альманах. — К., 2012. — Вип. 8. — С. 256—258.
9. Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами / Симон Наріжний. — Прага, 1942. — Част. 1. — С. 16.
10. Соколов В. Українсько-французькі зв'язки у сфері культури / Віктор Соколов // Вісник Книжкової палати. — 2010. — № 6. — С. 42.
11. Соловйова В. В. Зародження української дипломатичної служби (1914—1917 рр.) / В. В. Соловйова // Проблеми історії України XIX — початку XX ст. — К., 2006. — Вип. 11. — С. 248—256.
12. Українці в Сполученому Королівстві. Інтернет-енциклопедія [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrainiansintheuk.info/ukr/01/stepankivskyi-u.htm.
13. Цвенгрош Г. За вільну й незалежну: Українське питання у Швейцарії періоду Першої світової війни / Густав Цвенгрош // Дзвін. — 1992. — № 3/4. — С. 119, 123.
14. Цвенгрош Г. Роль графа Михайла Тишкевича у національних змаганнях за вільну, незалежну і соборну Україну, за її політичне визнання Французькою Республікою / Густав Цвенгрош // Збірник праць і матеріалів на пошану Лариси Іванівни Крушельницької. — Львів, 1998. — С. 179—209.
15. Seelieb A. Notre programme / A. Seelieb // La Revue Ukrainienne. — 1915. — № 1. — Р. 3—4.

Роксолана Романюк

УКРАЇНЬКА МЕДИЧНА ПЕРІОДИКА КИСВА
ДОБИ УКРАЇНЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА
ГЕТЬМАНАТУ (квітень 1917 р. — грудень 1918 р.)

Висвітлено особливості функціонування і тематичного наповнення українських медичних пресодруків Києва в період існування української державності.

Ключові слова: *медичні часописи, українська національна медицина, фахова термінологія, медична освіта, Всеукраїнська спілка лікарів.*

Освещены особенности функционирования и тематического наполнения украинских медицинских изданий Киева в период существования украинской государственности.